

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра економічного аналізу та фінансів

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

*студентів заочної форми навчання
за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів
галузі знань 0305 Економіка і підприємництво
напряму підготовки 6.030508 Фінанси і кредит*

Дніпропетровськ
НГУ
2013

Економічний аналіз. Методичні рекомендації до організації самостійної роботи студентів заочної форми навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» за всіма напрямками підготовки / Л.Г. Соляник. – Д.: Національний гірничий університет, 2013. – 32 с.

Автор: Л.Г. Соляник, канд. екон. наук, проф.

Затверджено до видання редакційною радою ДВНЗ «НГУ» за поданням методичної комісії галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» (протокол № 1 від 18.03.2013).

Подано методичні рекомендації до розв'язку типових навчальних задач з аналізу економічних показників, що характеризують функціонування підприємств за умов ринкової економіки, описання тенденцій та закономірностей їхнього розвитку за допомогою економіко-математичних моделей, виявлення та оцінку впливу окремих факторів на явище чи досліджувальний процес, складання обґрунтованого висновку й прогнозу подальшого розвитку досліджуваного підприємства. Наведено критерії оцінювання виконання контрольної роботи.

Орієнтовано на активізацію виконавчого етапу навчальної практичної діяльності студентів.

Призначено для організації самостійної роботи студентів галузі знань 0305 Економіка і підприємництво за всіма напрямками підготовки під час виконання контрольної роботи та підготовки до екзамену при вивченні дисципліни «Економічний аналіз».

Відповідальна за випуск завідувач кафедри економічного аналізу і фінансів д-р. екон. наук, проф. О.С. Галушко.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1.ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ...	7
2.1. Загальні методичні вказівки.....	7
2.2 Огляд тем курсу. Основні поняття і формули.....	9
3.ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	26
4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30
5. ДОДАТОК А.....	32

Передмова

В умовах активізації процесів глобалізації та інтеграції України у світове господарство посилюється роль економічного аналізу в управлінні підприємством. Управлінським кадрам в своїй професійній діяльності для забезпечення відповідності рівня корпоративного управління міжнародним стандартам необхідно володіти сучасними формами й методами аналітичних досліджень діяльності різних суб'єктів господарювання, зокрема, з використанням методів економічного аналізу.

Дисципліна «Економічний аналіз» є однією з важливих дисциплін у підготовці майбутніх фахівців з економіки та фінансів щодо використання кількісних методів і прийомів для дослідження економічних явищ і процесів на макро- та мікро рівнях. Головною метою викладання курсу «Економічний аналіз» є надання студентам системних знань щодо наукових основ економічного аналізу, його методу та методології, організації інформаційного забезпечення, використання економіко-логічних та економіко-математичних методів і моделей для вивчення економіки підприємств, а також методичних основ аналізу найважливіших показників виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Успішне вивчення курсу «Економічний аналіз» та оволодіння студентами методикою використання аналітичних інструментів та економіко-математичних моделей в значній мірі залежить від організації самостійної роботи студентів з опрацювання навчального матеріалу з дисципліни.

Після вивчення дисципліни «Економічний аналіз» студенти повинні сформувати змістовні теоретичні знання і практичні навички з використання методів і прийомів економічного аналізу для дослідження економічних явищ і процесів на макро- та мікро рівнях, виявлення і кількісної оцінки впливу окремих факторів на явище чи процес, що досліджується, складання висновків й обґрунтованого прогнозу його розвитку стосовно поліпшення економічного становища і вирішення поточних і майбутніх фінансових проблем підприємства.

Для вивчення дисципліни відповідно до навчального плану розроблено комплекс практичних навчальних завдань для відпрацювання на заняттях в аудиторіях і через самостійну роботу. В завданнях наведено необхідну для розрахунків вихідну інформацію і таблиці. Цифрові дані умовні, відпрацьовані для навчальних цілей. На практичних заняттях та під час виконання контрольної роботи студенти мають змогу відпрацювати навички аналітичної роботи: виконати розрахунки з аналізу фінансово-економічних показників діяльності підприємства, вплив чинників на досліджуваний показник, надати об'єктивної оцінки результатам, виявленим у процесі аналізу, вишукати резерви поліпшення фінансово – господарської діяльності підприємств.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Згідно з навчальним планом підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит дисципліна «Економічний аналіз» є вибірковою (за вибором вузу) (із загальним обсягом 108 академічних годин (3 кредити ECTS), у т.ч. аудиторно 14 годин (лекції – 10 годин,

практичні - 4 години), самостійна робота студентів 94 години (0,87). Після вивчення дисципліни студенти повинні набути професійні компетенції для подальшої практичної діяльності за фахом, що представлені в табл.. 1.1.

Таблиця 1.1 - Компетенції, що набуваються, та зміст дисципліни

Модулі	Компетенції (з використанням матеріалу модуля студент повинен уміти)	Змістові модулі	Розподіл часу		
			аудиторний	самостійна робота	загальний
1	2	3	4	5	6
	<p>Визначати завдання економічного аналізу в управлінні підприємствами різноманітних форм власності та підвищенні ефективності господарювання.</p> <p>Класифікувати види економічного аналізу, аналітичні показники, установлювати галузь їх застосування в економічному аналізі.</p> <p>Класифікувати та ранжувати фактори, що визначають результати господарської діяльності.</p> <p>Аналізувати та оцінювати результати фінансово-господарської діяльності підприємств, визначати кількісний вплив факторів на зміну результативного показника з використанням економіко-логічних та економіко-математичних методів економічного аналізу.</p> <p>Класифікувати, накопичувати та систематизувати економічну інформацію, що використовується для аналізу.</p> <p>Проектувати організацію економічного аналізу на підприємстві.</p> <p>Узагальнювати і систематизувати результати аналізу, виявляти резерви підвищення ефективності виробництва.</p> <p>Аналізувати показники обсягу виробництва й реалізації, їх взаємозв'язок за структурно-логічною моделлю аналізу виробництва й реалізації продукції, робіт, послуг. Здійснювати маркетинговий аналіз. Визначати критичний обсяг реалізації продукції. Оцінювати резерви зростання обсягів виробництва й реалізації продукції.</p> <p>Аналізувати забезпечення підприємства трудовими ресурсами, використання робочого</p>	<p>Лекції – Аудиторні</p> <p>Вступ</p> <p>1. Тема 1. Предмет, об'єкт, завдання та види економічного аналізу. Тема 2. Методи і методичні прийоми економічного аналізу</p> <p>Тема 3. Інформаційне забезпечення економічного аналізу.</p> <p>Тема 4. Організація і етапи економічного аналізу</p> <p>2. Тема 5. Аналіз виробництва продукції, робіт і послуг. Тема 6. Аналіз попиту, стану ринку і обсягу реалізації продукції (послуг) підприємства</p>	2		

1	2	3	4	5	6
	<p>часу, продуктивність праці та трудомісткості продукції, що випускається за структурно-логічною моделлю аналізу факторів виробництва. Аналіз росту продуктивності праці й випуску товарної продукції за рахунок кращого використання трудових ресурсів.</p> <p>Аналізувати наявність, структуру та технічний стан основних фондів, їх забезпеченість та ефективність використання.</p> <p>Оцінювати резерви збільшення випуску продукції за рахунок кращого використання основних фондів.</p> <p>Аналізувати обґрунтованість потреби підприємства в матеріальних ресурсах, забезпеченість матеріальними ресурсами та ефективність їх використання, рівень виробничих запасів. Виявляти резерви зниження матеріаломісткості продукції та підвищення ефективності виробництва.</p> <p>Класифікувати види витрат.</p> <p>Аналізувати загальний рівень собівартості та собівартості одиниці виробу, витрат за елементами і статтями (матеріальних витрат, витрат на заробітну плату, комплексних витрат) за структурно-логічною моделлю факторної системи аналізу собівартості реалізованої продукції та витрат на гривню реалізованої продукції.</p> <p>Оцінювати резерви зниження собівартості на підприємстві та розробляти заходи щодо їх реалізації.</p> <p>Аналізувати балансовий прибуток, його структуру, окремі складові та використання.</p> <p>Аналізувати показники рентабельності за структурно-логічною моделлю факторної системи аналізу рентабельності.</p> <p>Оцінювати резерви зростання прибутків і рентабельності на підприємстві.</p> <p>Аналізувати майновий стан, фінансову стабільність та ліквідність підприємства.</p> <p>Узагальнювати результати аналізу фінансового стану.</p>	Тема 7. Аналіз використання трудових ресурсів			
		Тема 8. Аналіз довгострокових активів підприємства			
		4. Тема 9. Аналіз матеріальних ресурсів та ефективності їх використання.	2		
		Тема 10. Аналіз витрат на виробництво, собівартості реалізації продукції			
		5. Тема 11. Прибутку і рентабельності. Тема 12. Аналіз фінансового стану підприємства	2		
Разом	10	44	54		
№1	<p>Аналізувати і оцінювати зміну економічних показників, забезпечуючи зіставленість даних.</p> <p>Визначати кількісний вплив факторів на зміну результативного показника з використанням економіко-логічних та економіко-математичних</p>	Практичні заняття Аудиторні згідно з розкладом			
		1 Методи і методичні прийоми економічного аналізу	2		

1	2	3	4	5	6
	методів економічного аналізу. Виконувати аналітичні розрахунки за структурно-логічною моделлю аналізу виробництва та реалізації продукції, робіт, послуг. Оцінювати резерви зростання обсягів виробництва й реалізації з урахуванням впливу виробничих факторів Виконувати аналітичні розрахунки за структурно-логічними моделями аналізу трудових ресурсів, продуктивність праці; основних фондів і матеріальних ресурсів. Оцінювати резерви випуску товарної продукції за рахунок кращого використання факторів виробництва: трудових ресурсів, основних фондів, матеріальних ресурсів. Виконувати аналітичні розрахунки за структурно-логічними моделями аналізу Виконувати аналітичні розрахунки за структурно-логічними моделями аналізу факторної системи аналізу собівартості, прямих матеріальних та трудових витрат. витрат на гривню реалізованої продукції. Виявляти та оцінювати резерви зниження рівня витрат на підприємстві. Виконувати аналітичні розрахунки за структурно-логічними моделями аналізу прибутку й фінансового стану підприємства. Узагальнювати результати аналізу прибутковості й фінансового стану підприємства.	Аналіз виробництва продукції, робіт і послуг. Аналіз попиту, стану ринку і обсягу реалізації продукції (послуг) підприємства Аналіз використання трудових ресурсів Аналіз довгострокових активів підприємства Аналіз матеріальних ресурсів та ефективності їх використання. 2. Аналіз витрат на виробництво, собівартості реалізації продукції Аналіз прибутку і рентабельності Аналіз фінансового стану підприємства			
		Разом	4	50	54
		Разом з дисципліни	14	166	180
		Частка навантаження		0,92	

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

2.1. Загальні методичні вказівки

Згідно з навчальним планом вивчення курсу для студентів заочної форми навчання викладається цикл установчих лекцій (табл.1.1). Після прослуховування лекцій і самостійного вивчення курсу студенти виконують письмову контрольну роботу з економічного аналізу.

Мета контрольної роботи — осмислити й вивчити основні методологічні питання, перевірити вміння студента застосовувати на практиці основні положення курсу, набути практичні навички виконання аналітичних розрахунків за структурно-логічними моделями аналізу відповідних економічних показників, навчитись розуміти економічний зміст обчислених показників та складати обґрунтовані висновки й пропозиції щодо поліпшення фінансово – господарської діяльності підприємств.

Під час екзаменаційної сесії перед іспитом проводяться практичні заняття і захист контрольної роботи.

Вибір варіанта контрольної роботи залежить від початкової букви прізвища студента (табл.1.2)

Таблиця 1.2 - Варіанти контрольної роботи

Перша буква прізвища студента	Номер варіанта
А, Б, В	перший
Г, Д, Е,	другий
Є, Ж, З	третій
Ї, Й, К	четвертий
Л, М, Н	п'ятий
О, П, Р	шостий
С, Т,	сьомий
У, Ф, Х,	восьмий
Ц, Ч, Ш,	дев'ятий
Щ, Ю, Я	десятий

Заміна одного варіанта іншим не допускається. На початку роботи повинен бути вказаний номер варіанта.

Перед розв'язуванням задачі необхідно повністю викласти її умову. Під час розв'язування задач наводяться формули, розгорнуті розрахунки, а також пояснення економічної сутності обчислених показників. Задачі, в яких дані відповіді без розгорнутих розрахунків, пояснень і висновків, **вважаються нерозв'язаними**.

Сторінки роботи повинні мати широкі поля для зауважень рецензента. Виправлення і доповнення, які вносяться студентом після рецензування, подаються в кінці роботи з точним посиланням на номери сторінок і задач.

У кінці контрольної роботи студент наводить список використаної літератури (автор, назва підручника, видавництво і рік видання, розділ, параграф, сторінка). Робота підписується студентом із зазначенням дати її виконання.

При задовільному виконанні роботи оцінюється «допущено до співбесіди». До співбесіди студент повинен врахувати всі зауваження рецензента і, не переписуючи роботу, внести всі необхідні виправлення і доповнення. Після успішної співбесіди студент одержує залік з роботи і допускається до іспиту.

Студент, який подав на перевірку незадовільну роботу, виконує її наново або відповідно до зауважень рецензента. Студент, який не одержав залік з письмової контрольної роботи, до іспиту не допускається.

Студент під час виконання контрольної роботи **повинен**:

- ознайомитись з методичними рекомендаціями щодо виконання контрольної роботи;
- відпрацювати відповідні теоретичні положення та розв'язати всі навчальні завдання, передбачені в контрольній роботі;
- оформити результати рішення завдань формулами, таблицями й діаграмами. Статистичні таблиці повинні бути грамотно оформлені: мати заголовки, а також строки й графи в них;
- аналізувати розрахункові дані з врахуванням економічного змісту показників;
- представити на перевірку і захистити контрольну роботу згідно з визначеними критеріями оцінювання.

2.2. Огляд тем курсу. Основні поняття і формули

Тема 5. Аналіз виробництва продукції, робіт, послуг

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- Розуміти зміст і завдання виробничої програми підприємства.
- Проаналізувати виконання завдань випуску продукції за обсягом та асортиментом.
- Дати оцінку конкурентоспроможності та якості продукції.
- Проаналізувати якість виробництва.
- Проаналізувати комплектність та ритмічність виробництва.
- Проаналізувати організаційно – технічний рівень виробництва.

Зупинимося на послідовності та змісті досліджень з аналізу обсягів виробництва продукції, робіт, послуг (рис. 1.1).

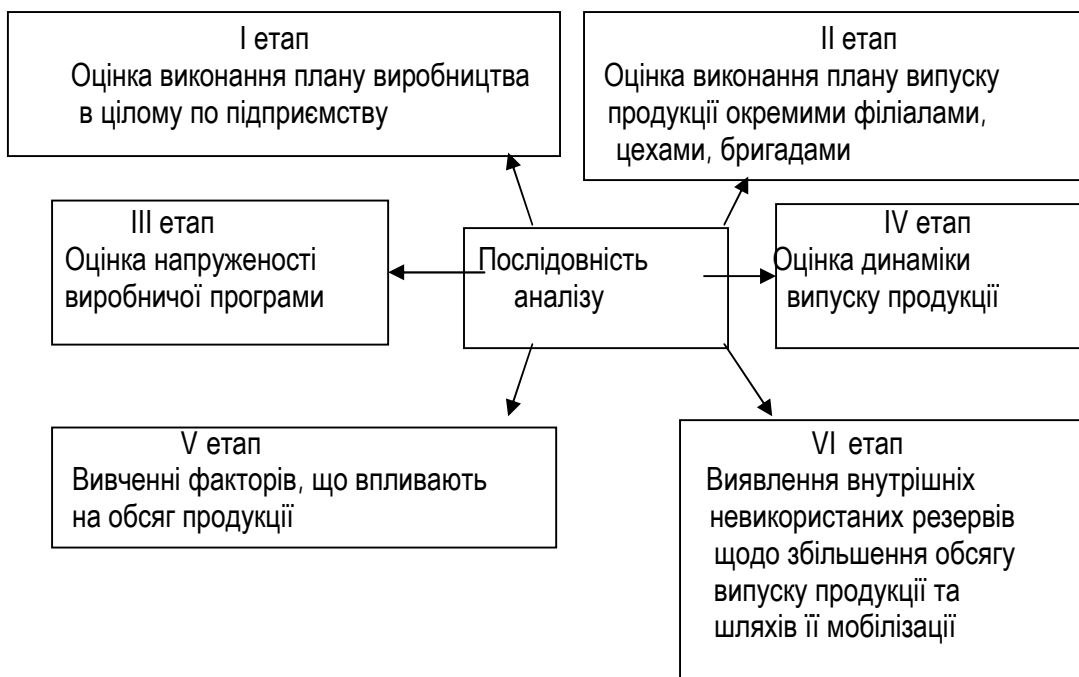

Рис. 1.1. Основні етапи аналізу обсягів виробництва продукції

Оцінка виконання планових завдань проводиться з використанням формул:

- Абсолютне відхилення (ΔB):

$$\Delta B = B_{\phi} - B_{пл} \quad (1.1)$$

- Рівень виконання плану випуску продукції (P_B):

$$\% B = \frac{B_{\phi}}{B_{пл}} \cdot 100 \% \quad (1.2)$$

- Відносне відхилення випуску продукції ($\Delta B\%$):

$$\Delta B \% = \% B - 100, \quad \Delta B_0 = \frac{\Delta B}{B_{пл}} \cdot 100 \quad (1.3)$$

де $B_{\phi,пл}$ – фактичний, плановий обсяг випуску продукції.

Динаміку показників випуску продукції шляхом порівняння фактичних показників звітного періоду з результатами відповідних попередніх періодів (років, кварталів, місяців).

При такому аналізі вираховують аналітичні показники:

- Загальний обсяг показників за відповідну кількість років.
- Абсолютний приріст показників виробництва за роками (ΔB_{II}):

$$\Delta B = B_i - B_{i-1} \quad (1.4)$$

де B_i, B_{i-1} – обсяги випуску продукції за відповідні суміжні роки.

- Відносні темпи росту показників обсягу випуску продукції щорічно (T):

$$T = \frac{B_i}{B_{i-1}} \cdot 100 \% \quad (1.5)$$

- Відносні темпи приросту показників обсягу випуску продукції щорічно (ΔT):

$$\Delta T = T - 100 \% \quad (1.6)$$

- Середні темпи росту (приросту) показників (\bar{T}) за взяті роки розраховують за формулою середньгеометричної:

$$\bar{T} = \sqrt[n-1]{T_1 \cdot T_2 \cdot \dots \cdot T_n} \quad (1.7)$$

де T_1, T_2, \dots, T_n – ланцюгові темпи росту показників обсягу виробництва;

n – кількість років, за які визначаються темпи росту.

Структура (d_i) - співвідношення (%) окремих виробів продукції (B_i) у загальному обсязі виробництва ($B_{\text{заг}}$).

$$d_i = \frac{B_i}{B_{\text{заг}}} \cdot 100 \% \quad (1.8)$$

Виконати план структури виробництва означає: зберегти питому вагу кожного виробу у загальному обсязі продукції. При цьому структурні зміни можуть мати місце лише при повному виконанні плану з асортименту.

Необхідно забезпечити пошук резервів щодо формування оптимальної структури продукції.

Розрахунок показників виконання плану за асортиментом здійснюють трьома способами.

1. "Спосіб найменшого числа". Для розрахунку використовують коефіцієнт асортиментності (k_a).

$$k_a = \frac{\sum B_i \text{ факт. у межах пл.}}{\sum B_i \text{ план}} \quad (1.9)$$

де B_i факт у межах плану – фактичний обсяг випуску продукції і-виду за умови, що він не перевищує планове завдання, тобто зараховується у виконання плану найменше число з двох сум: планової і фактичної.

Основний загальний об'єктивний кількісний показник якості продукції – коефіцієнт сортності.

Аналіз якості продукції проводиться за даними виробничого відділу, відділів технічного контролю, менеджменту, збуту, юридичного відділу.

Виконання плану за сортністю визначається за **способом першосортних одиниць** (за коефіцієнтом сортності).

Коефіцієнт сортності (k_c) – це відношення вартості всієї випущеної продукції до її вартості за умови, що вся продукція випускається за ціною найвищого сорту.

$$k_c = \frac{\sum (q_i \cdot c_i)}{q_{\text{заг}} \cdot c_{\text{в/с}}}, \quad k_c = \frac{\sum (q_i \cdot k_{\text{пос } i})}{\sum q_i} \quad (1.10)$$

де $q_{\text{заг}}$ – загальний обсяг випуску у натуральному вираженні;

$c_{\text{в/с}}$ – ціна виробу найвищого сорту;

$k_{\text{пос } i}$ – посортний перевідний коефіцієнт і-го виробу

Тема 6. Аналіз попиту, стану ринку та обсягу реалізації продукції (послуг) підприємства

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- Розрахувати необхідний та критичний обсяг реалізації продукції;
- Оцінити виконання підприємством договірних зобов'язань щодо поставок продукції;
- Вивчити і оцінити дію факторів, які впливають на обсяг реалізації продукції;
- Всебічно проаналізувати маркетингову діяльність підприємства.

Реалізованою вважається продукція, за яку надійшли кошти від покупця на рахунок підприємства в банку.

В умовах проведення **передплати** продукція вважається реалізованою у міру її відвантаження покупцям.

При **бартерному (натуральному) обміні** продукція вважається реалізованою, якщо на відповідну її вартість надійшли товари обміну, на які належним чином оформлені документи.

Обсяг реалізації продукції за звітний період (РП) розраховують за формулою:

$$\text{РП} = \text{ТП} - (\text{Зк} - \text{Зп}) \quad (1.11)$$

де ТП – обсяг товарної продукції;

Зк, Зп – залишки нереалізованої продукції на початок і кінець періоду (залишки готової продукції на складі, відвантаженої продукції, оплата за яку не надійшла).

Вивчають і оцінюють динаміку реалізації продукції (послуг) методом порівняння. Розраховують аналітичні показники:

- абсолютне (в сумі) відхилення (ΔRP);
- базисні та ланцюгові темпи зростання (T_{RP}) та приросту обсягів реалізації продукції (ΔT_{RP});
- середньорічний темп зростання (зниження) реалізації продукції ($\overline{T_{RP}}$) за формулою середньгеометричної:

$$\overline{T_{RP}} = \sqrt[n]{T_1 \cdot T_2 \cdot \dots \cdot T_n} \quad (1.12)$$

де: n – кількість періодів.

За балансовим способом економічного аналізу розраховують вплив виробничих факторів на обсяг реалізації продукції (ΔRP) за факторною моделлю:

$$\Delta RP = \Delta TP + \Delta Z_n - \Delta Z_k \quad (1.13)$$

де ΔTP – зміна обсягу товарної продукції;

Z_k, Z_n – зміна залишків нереалізованої продукції на початок і кінець періоду.

Критичний обсяг реалізації (K_{RP}) визначають шляхом порівняння суми виручки від продажу продукції (РП) і затрат на виробництво та збут (С). Можливості продажу обмежуються виробничою потужністю і ринковою ціною.

$$K_{RP} = \frac{PB}{CM} = \frac{PB}{C - C_{3B}} \quad (1.14)$$

де: C – ціна одиниці продукції, грн.;

C_{3B} – питомі змінні витрати на одиницю продукції, грн..

Тема 7. Аналіз використання трудових ресурсів

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- дати оцінку якісному складу, забезпеченості підприємства трудовими ресурсами та ефективності їх використання;
- проаналізувати вплив трудових факторів на обсяг товарної продукції.
Оскільки кількість працівників залежить від обсягу виконання виробничої програми, окрім абсолютного відхилення, слід визначати відносну забезпеченість підприємства працівниками, тобто врахувати виконання плану за обсягом продукції. **Відносну економію (-Е_ч) або перевитрати (+Е_ч) чисельності працівників** розраховують у такому порядку: планову чисельність працівників перераховують на відсоток виконання плану за обсягом валової (товарної) продукції (+Ч_{ск}), а потім фактичну кількість робітників порівнюють з перерахованим планом.

Розрахунок можна представити у вигляді формули:

$$\pm E_{ч} = Ч_{ф} - Ч_{ск} = Ч_{ф} - Ч_{пл} \cdot I_{вп,ч} \quad (1.15)$$

де $Ч_{пл,ф}$ - чисельність працівників планова (фактична);

$I_{вп,ч}$ - індекс виконання плану з обсягу виробництва

Зміст та послідовність аналізу трудових ресурсів показано на рис.1.2.

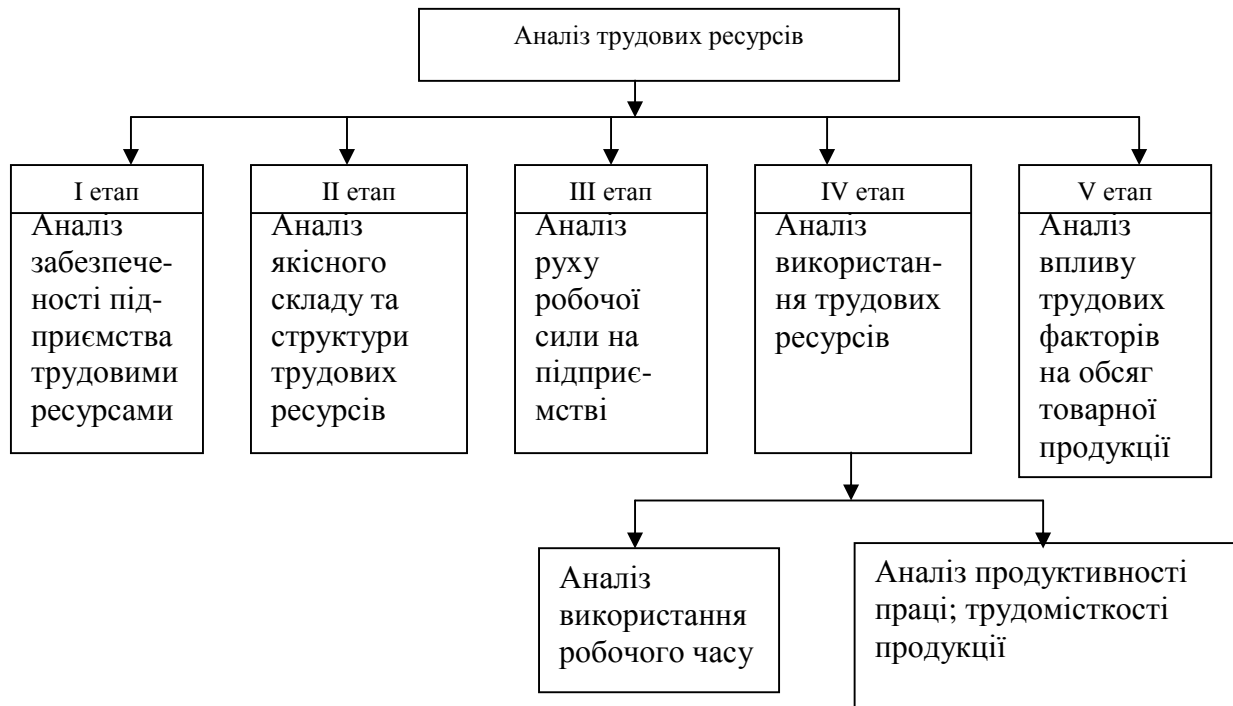

Рис. 1.2. Напрямки аналізу трудових ресурсів підприємства

Аналіз руху робочої сили на підприємстві.

Важливою умовою роботи підприємства є постійний склад робочих кадрів, але склад працівників постійно змінюється з різних причин.

Коефіцієнти, що характеризують рух робочої сили на підприємстві:

- Коефіцієнт обороту з прийому:

$$K\Pi_n = \frac{Ч_n}{Ч_{cn}}, \quad (1.16)$$

де $Ч_n$ – число прийнятих робітників;

$Ч_{cn}$ – середньоспискова чисельність робітників.

- Коефіцієнт обороту із звільнення:

$$K\Pi_z = \frac{Ч_z}{Ч_{cn}}, \quad (1.17)$$

де $Ч_z$ – число звільнених робітників.

- Коефіцієнт загального обороту:

$$K\Pi_o = \frac{Ч_n + Ч_z}{Ч_{cn}} \quad (1.18)$$

Ефективність використання кадрового потенціалу підприємства характеризується продуктивністю праці.

Обчислюють середній виробіток товарної продукції (валової, реалізованої) у розрахунку на одного працюючого або на одного робітника:

$$\text{Середній виробіток на 1 робітника} = \frac{\text{Товарна (валова, реалізована) продукція}}{\text{Середньоспискова чисельність (робітників)}} \quad (1.19)$$

Оцінка впливу основних факторів на середньорічну продуктивність праці одного працюючого (Π_n) визначається за факторними моделями:

$$\Pi_n = d_p \cdot \Pi_{пр}; \quad \Pi_n = d_p \cdot D \cdot t \cdot ГВ_p; \quad (1.20)$$

де $\Pi_{пр}$ – продуктивність праці одного працівника за рік;

d_p – питома вага робітників в загальній кількості працівників (ПОД);

D – середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником за період;

t – тривалість робочого дня (зміни);

$ГВ_p$ – середньогодинна продуктивність праці (виробіток) одного робітника.

Розрахунок впливу даних факторів на продуктивність праці одного працівника (ПОД) проводиться методом абсолютних різниць.

Так, наприклад, вплив зміни кількості відпрацьованих днів одним робітником (ΔD) на зміну продуктивності праці одного працівника ($\Delta \Pi_n$) можна визначити на підставі розрахунку:

$$\Delta \Pi_{nd} = \Delta D \cdot d_{p, \text{факт}} \cdot t_{\text{план}} \cdot \Pi_{пр \text{ план}}, \quad (1.21)$$

Аналіз впливу трудових факторів на обсяг товарної продукції.

Поглибити аналіз впливу факторів на обсяг випуску продукції можна, якщо виразити величину обсягу товарної продукції (ТП) за допомогою показників: чисельності робітників ($Ч_p$), використання ними робочого часу (середньої кількості відпрацьованих одним робітником днів – D , середньої тривалості робочого дня – t) і середньогодинного виробітку одного робітника ($ГВ_p$) за факторною моделлю.

$$ТП = Ч_p \cdot D \cdot t \cdot ГВ_p, \quad (1.22)$$

Найпростішим способом визначення їх впливу є спосіб абсолютних різниць.

Так, вплив зміни годинного виробітку одного робітника ($\Delta ГВ_p$) на зміну обсягу товарної продукції ($\Delta ТП$) можна визначити на підставі розрахунку:

$$\Delta ТП_{гв} = \Delta ГВ_p \cdot Ч_{рф} \cdot D_{ф} \cdot t_{ф} \quad (1.23)$$

Закінчується аналіз підрахуванням резервів росту обсягу продукції за рахунок підвищення ефективності використання трудових факторів та відпрацюванням заходів щодо використання виявлених резервів.

Тема 8. Аналіз довгострокових активів підприємства

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- проаналізувати і оцінити забезпеченість підприємства основними фондами, рух, технічний стан та ефективність використання, вплив на обсяг товарної продукції;
- розробити заходи щодо підвищення ефективного використання основних фондів.

Аналіз наявності та структури основних фондів

- **Проводиться методом порівняння**

вартості основних фондів на кінець і початок періоду, як в цілому по підприємству, так і за окремими групами та видами. Визначають показники абсолютного

($\Delta ОФ$) і відносного відхилення ($\Delta ОФ, \%$) основних фондів:

$$\Delta ОФ = ОФ_k - ОФ_n$$

$$\Delta O\Phi, \% = \frac{\Delta O\Phi}{O\Phi_n} \cdot 100\% , \quad (1.24)$$

$O\Phi_{п,к}$ – вартість основних фондів відповідно на начало і кінець звітного періоду

- Зміни обсягу основних фондів підприємства обумовлюються їх надходженням і їх вибуттям.

- Вартість основних фондів на кінець звітного періоду ($O\Phi_k$) залежить від їх надходження ($H_{оф}$) та їх вибуття ($B_{оф}$) за факторною моделлю

$$O\Phi_k = O\Phi_n + H_{оф} - B_{оф} \quad (1.25)$$

- **Визначають структуру основних фондів ($d_{оф}$)** – це відношення окремих груп (видів) основних фондів ($O\Phi_i$) до загальної вартості ($O\Phi_{заг}$):

$$d_{офi} = O\Phi_i / O\Phi_{заг} \cdot 100\% \quad (1.26)$$

- Визначають динаміку зміни структури основних фондів (на кінець та початок звітного періоду):

$$\Delta d_{оф} = d_{офк} - d_{офп}$$

по у порівнянні з минулими роками:

$$\Delta d_{оф} = d_{офi} - d_{офi-1}$$

- Виявляють тенденції зміни структури основних фондів за групами і видами

Позитивні зміни за умов:

- Темпи зростання активної частини основних фондів випереджають темпи зростання їх пасивної частини

- Темпи зростання кількості машин і обладнання випереджають темпи зростання інших видів активної частини.

Це забезпечує ефективність виробництва.

Аналіз проводять

Методом порівняння фактичних показників (коефіцієнтів) с плановими або показниками минулих років визначають їх відхилення ($\Delta k = k_{ф} - k_{пл}$), темпи (T_k) і

напрямки зростання. $T_k = \frac{k_{ф}}{k_{пл}} \cdot 100\%$

Показники технічного стану основних фондів:

- **Показником прогресивного складу основних фондів є коефіцієнт**, який характеризує частину прогресивного (автоматизованого) обладнання в загальній його кількості, (та за кожною групою окремо)

- **Показники зносу основних фондів:**

- Коефіцієнт зносу ($k_{зн}$)

$$k_{зн} = \frac{З}{OB\Phi_n} \quad (1.27)$$

- Коефіцієнт придатності

$$k_{прид} = \frac{OB\Phi_3}{OB\Phi_n} \quad (1.28)$$

де $З$ – сума зносу основних фондів, $O\Phi_3$ – залишкова вартість основних фондів, $O\Phi_n$ – початкова вартість основних фондів.

- Для характеристики технічного стану робочих машин і обладнання, інструментів, пристосувань, проводять їх групування за технічною придатністю:

- Придатне обладнання
- Потребує капітального ремонту
- Непридатне, котре потрібно списати

Показники руху основних фондів:

- **Коефіцієнт оновлення основних фондів (k_o)** характеризує інтенсивність введення в дію основних фондів:

$$k = \frac{OB\Phi_{\epsilon}}{O\Phi_{\kappa}} \quad (1.29)$$

- **Коефіцієнт вибуття основних фондів** характеризує інтенсивність їх вибуття ($k_{\text{виб}}$):

$$k_{\text{виб}} = \frac{OB\Phi_{\text{виб}}}{O\Phi_n} \quad (1.30)$$

- **Коефіцієнт приросту основних фондів (k_n):**

$$k_n = \frac{\Delta OB\Phi}{O\Phi_n} \quad (1.31)$$

де $O\Phi_{\epsilon}$ (виб) – вартість введених (вибувшлих) основних фондів.

$O\Phi_{n(\kappa)}$ – загальна вартість основних фондів відповідно на початок і кінець року.

$\Delta O\Phi$ – приріст основних фондів.

Аналіз забезпеченості підприємства основними фондами

- **Фондоозброєність праці (Φ_3):**

$$\Phi_3 = \frac{\overline{OB\Phi}}{\overline{Ч_{\text{сн}}}} \quad (1.32)$$

де: $\overline{O\Phi}$ - середня вартість основних фондів

$\overline{Ч_{\text{сн}}}$ - середньоспискова чисельність працівників

- **Рівень технічної озброєності праці (T_3):**

$$T_3 = \frac{\overline{OB\Phi}^a}{\overline{Ч_p}}, \quad (1.33)$$

де: $\overline{O\Phi}$ - середня вартість активної частини основних фондів.

$\overline{Ч_p}$ - чисельність робітників.

Загальні показники ефективності використання основних фондів:

Фондовіддача (Φ_B) характеризує виробництво продукції у грошовому вираженні (В) на 1 гривню основних фондів ($\overline{O\Phi}$). Вихідні данні для розрахунку фондовіддачі приводять до порівнянного виду шляхом корегування обсягу продукції на зміну оптових цін і структурних зрушень, а вартість основних засобів – на їх переоцінку:

$$\Phi_B = \frac{ПП}{\overline{OB\Phi}} ; \quad \Phi_B = \frac{П_{\text{п}}}{\Phi_3} \quad (1.34)$$

Фондовіддача активної частини (Φ_B^a) визначається за формулою:

$$\Phi^a_B = \frac{ТП}{\overline{ОВФ^a}} \quad (1.35)$$

Фондомісткість (Φ_m) характеризує середню вартість основних виробничих фондів ($\overline{ОВФ}$), що припадає на одиницю виробленої продукції (В):

$$\Phi_m = \frac{\overline{ОВФ}}{ТП} \quad (1.36)$$

Рентабельність основних фондів ($P_{оф}$) визначають за формулою:

$$P_{оф} = \frac{\Pi_B}{\overline{ОВФ}} \quad (1.37)$$

Відносна економія основних виробничих фондів ($E_{овф}$) визначається за формулою:

$$\pm E_{овф} = \overline{ОВФ}_1 - \overline{ОВФ}_0 \cdot I_B, \quad (1.38)$$

де Φ_3 – фондоозброєність;

Π_p – продуктивність праці одного працівника;

Π_B – прибуток балансовий;

$\overline{ОВФ}_{0,1}$ – відповідно середньорічна вартість основних виробничих фондів у базовому і звітному роках (або за планом та фактично);

I_B – індекс обсягу виробництва продукції;

$\overline{ОВФ^a}$ – середньорічна вартість активної частини основних виробничих фондів.

Оцінка впливу факторів на зміну рівня фондівіддачі.

- Для аналізу використовують факторну модель (фактори першого порядку):

$$\Phi_B = d^a_{овф} \cdot \Phi^a_B, \quad (1.39)$$

де Φ^a_B – фондівіддача активної частини основних виробничих фондів (ефективність використання активної частини);

$d^a_{овф}$ – питома вага активної частини основних виробничих фондів.

Оцінка впливу зміни фондівіддачі на обсяг виробництва. Для аналізу використовують факторну модель:

$$ТП = \overline{ОВФ} \cdot d^a_{овф} \cdot \Phi^a_B \quad (1.40)$$

За способом абсолютних різниць визначають:

- вплив зміни величини основних фондів:

$$\Delta \overline{ТП}_{овф} = \Delta \overline{ОВФ} \cdot d^a_{овф_{нл}} \cdot \Phi^a_{B_{нл}} \quad (1.41)$$

- вплив зміни структури основних фондів:

$$\Delta \overline{ТП}_d = \overline{ОВФ}_f \cdot \Delta d^a_{овф_{нл}} \cdot \Phi^a_{B_{нл}} \quad (1.42)$$

- вплив зміни ефективності використання активної частини основних фондів (фондівіддачі активної частини фондів):

$$\Delta \overline{ТП}_\phi = \overline{ОВФ}_\phi \cdot d^a_{овф_\phi} \cdot \Delta \Phi^a_B \quad (1.43)$$

Тема 9 Аналіз матеріальних ресурсів та ефективності їх використання

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- Проаналізувати забезпеченість підприємства матеріальними ресурсами та дати оцінку ефективності їх використання, впливу на обсяг товарної продукції.
- Оцінити обґрунтованість планової потреби в матеріальних ресурсах.
- Розробити заходи щодо економії матеріальних ресурсів.

Загальна потреба підприємства ($M_{\text{заг}}$) в тому чи іншому виді матеріалів може бути визначена за формулою:

$$M_{\text{заг}} = M_{\text{в}} + M_{\text{е}} + M_{\text{р}} + M_{\text{з}^{\text{к}}} - M_{\text{з}^{\text{п}}} , \quad (1.44)$$

де $M_{\text{в}}$ – потреба на виробництва продукції;

$M_{\text{е}}$ – потреба на експериментально-дослідні роботи;

$M_{\text{р}}$ – потреба на ремонт;

$M_{\text{з}^{\text{к}}}$ – потреба на утворення планових (нормативних) запасів на кінець періоду;

$M_{\text{з}^{\text{п}}}$ – запас матеріалів на початок планового періоду.

Потреба матеріалів ($M_{\text{в}}$) на виробничу програму вираховується за формулою:

$$M_{\text{в}} = \sum V_{\text{р}} \cdot H_{\text{м}} , \quad (1.45)$$

де $V_{\text{р}}$ – річна програма випуску продукції кожного виду;

$H_{\text{м}}$ – норма витрати матеріалів на одиницю продукції кожного виду

Показники ефективності витрачання матеріальних ресурсів

Узагальнюючим показником ефективності витрачання матеріальних ресурсів є матеріаломісткість товарної продукції і питома матеріаломісткість.

• **Матеріаломісткість продукції ($M_{\text{м}}$)** є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції. Визначається за формулою:

$$M_{\text{м}} = \frac{MB}{ТП} \quad \text{або} \quad M_{\text{м}} = \frac{\sum (K \cdot H_{\text{м}}^n \cdot Ц^n)}{\sum (K \cdot Ц_{\text{т}})} , \quad (1.46)$$

де MB – матеріальні витрати у вартісному вираженні;

$ТП$ – вартість товарної продукції;

K – обсяг випуску продукції (в одиницях);

$H_{\text{м}}^n$ – норма витрачання n – матеріалу на одиницю продукції (у натуральних вимірниках);

$Ц^n$ – ціна одиниці n – виду матеріалу за аналізуємий період, грн.;

$Ц_{\text{т}}$ – відпускна ціна одиниці продукції, грн.

- **Питома матеріаломісткість** ($ПМ_m$) відображає рівень використання матеріальних ресурсів на окремий i – вид продукції:

$$ПМ_m = \frac{МВ^i}{ТП^i}, \quad (1.47)$$

де $МВ^i$ – матеріальні витрати на i – вид продукції;

$ТП$ – обсяг випуску i – виду продукції (у натуральному або вартісному вираженні).

- **Матеріаловіддача продукції** ($М_v$) характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів. Розраховується за формулою:

$$М_v = \frac{1}{М_m} = \frac{ТП}{МВ} = \frac{\sum (K \cdot Ц_T)}{\sum (K \cdot H_m^n \cdot Ц^n)} \quad (1.48)$$

- **Питома вага матеріальних витрат** (d_m) у собівартості продукції характеризує рівень використання матеріальних ресурсів за структурою випуску продукції. Розраховується за формулою:

$$d_m = \frac{МВ}{С}, \quad (1.49)$$

де $МВ$ – матеріальні витрати;

$С$ – повна собівартість продукції.

- **Часткові показники матеріаломісткості** характеризують рівень виконання окремих видів матеріальних ресурсів (металомісткість, палевомісткість, енергоємність, тощо).

- **Швидкість обороту матеріальних запасів** у днях розраховують за формулою:

$$t_m = \frac{\sum \overline{ЗМ^n}}{\sum Д_m^n}, \quad (1.50)$$

де $\overline{ЗМ^n}$ - середній за період розмір матеріальних запасів n – виду у грошовому вираженні;

$Д_m^n$ - середньодобове споживання n – матеріалу, грн.

- **Оборотність матеріальних запасів** (k_o) розраховується за формулою:

$$k_o = \frac{ТП}{\sum \overline{ЗМ^n}}, \quad (1.51)$$

де $ТП$ – вартість товарної продукції.

За умови збільшення швидкості обороту матеріальних запасів (t_m) в результаті зменшення обсягів виробництва, необхідно приймати рішення про скорочення надходжень матеріальних ресурсів.

Аналіз витрачання матеріальних ресурсів

1 Визначаємо суму матеріальних витрат фактичних й за планом та їх абсолютне відхилення:

$$\begin{aligned} МВ &= ТП \cdot М_m \\ \Delta МВ &= М_m \text{ факт} - М_m \text{ план} \end{aligned} \quad (1.52)$$

2 **Розмір економії або перевитрат**, які одержані за рахунок зниження чи підвищення матеріаломісткості. Для цього використовують метод абсолютних різниць для факторної моделі:

• Зміна матеріальних витрат за рахунок зміни обсягу товарної продукції визначаємо:

$$\Delta M_{B_{TP}} = \Delta TP \cdot M_{MO}, \quad (1.53)$$

де ΔTP – зміна обсягу товарної продукції;

M_{MO} – планова матеріаломісткість.

• **Відносну економію або перевитрати матеріалів ($\pm E_M$)** за рахунок зміни матеріаломісткості визначають за формулою:

$$\pm E_M = TP_{\phi} \cdot \Delta M_M = \Sigma (K_{\phi} \cdot C_{T\phi}) \cdot \Delta M_M, \quad (1.54)$$

де ΔM_M – зміна матеріаломісткості, грн.

3. **Додатковий випуск продукції (резерв випуску - TP_p)** розраховують за формулою:

$$TP_p = E \cdot M_{BO} = \frac{E}{M_{MO}}, \quad (1.55)$$

де M_{BO} – планова матеріаловіддача;

M_{MO} – планова (або за минулі періоди) матеріаломісткість

Тема 10. Аналіз витрат на виробництво та собівартості продукції

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- Зрозуміти сутність та методику розрахунку показників сукупних витрат підприємства; узагальнюючих показників собівартості.
- Осмислити зміст та завдання економічного аналізу витрат на виробництво та собівартості продукції.
- Дати оцінку, зробити аналітичне дослідження собівартості продукції.
- Проаналізувати прямі витрати підприємства, зокрема, матеріальні витрати та витрати на заробітну плату.
- Дати оцінку комплексних витрат.
- Виявити резерви зниження собівартості продукції та визначити заходи, направлені на використання виявлених резервів.

Сукупні витрати підприємства залежно від їх призначення виражаються різними показниками. Згідно з чинним законодавством та інструктивними матеріалами **визначаються такі показники:**

- ◆ валові витрати;
- ◆ кошторис виробництва;
- ◆ собівартість валової, товарної, реалізованої продукції.

Для обліку, планування і аналізу собівартості продукції на підприємстві використовують **узагальнюючі показники собівартості:**

- собівартість одиниці продукції;
- виконання плану зниження собівартості порівняної продукції;

- витрати на одну гривню товарної продукції.

Собівартість одиниці продукції планується та обліковується на підприємствах лише за основними видами. Розраховується за формулою:

$$C_{од} = \frac{C_i}{q_i}, \quad (1.56)$$

де C_i - витрати на виробництво і-го виду продукції;

q_i - обсяг продукції і-го виду в натуральних показниках.

Показник собівартості одиниці окремих видів продукції використовують для порівняльного аналізу, функціонально-вартісного аналізу (ФВА) з метою виявлення резервів зниження собівартості за рахунок змін у конструкції та технології виробів.

Виконання плану зі зниження собівартості порівнянної продукції.

Порівнянна продукція – це продукція, яка виготовлялась у минулому періоді (за винятком виробів у дослідному варіанті та на стадії впровадження у виробництво).

У планах передбачається завдання зі зниження собівартості порівнянної продукції в абсолютній сумі та у відсотках за рахунок застосування прогресивних норм витрат матеріальних та трудових ресурсів, впровадження прогресивної техніки, технології та організації виробництва, механізації та автоматизації виробничих процесів.

Показник – витрати на одну гривню товарної продукції – універсальний показник, який використовують для всіх галузей промисловості і характеризує рівень собівартості продукції в цілому по підприємству. Забезпечує зв'язок собівартості з прибутком, тобто одночасно може виконувати роль показника рентабельності виробництва. Наприклад, при рівні собівартості 75 коп. на 1 грн. товарної продукції, рентабельність виробництва становить 25 (100-75) коп. у відношенні до 1 грн. товарної продукції.

Обчислюється даний показник за формулою:

$$P_c = \frac{C}{ТП}, \quad (1.57)$$

де P_c - витрати на 1 грн. товарної продукції (рівень собівартості продукції в цілому по підприємству);

C - витрати на виготовлення продукції (собівартості товарної продукції);

$ТП$ - вартість товарної продукції в оптових цінах підприємства.

При значенні показника менше одиниці, виробництво є рентабельним, при рівні вище одиниці – збитковим.

В процесі аналізу методом порівняння фактичної собівартості одиниці продукції і-го виду з плановою та фактичною за попередній період визначають такі аналітичні показники:

- абсолютне відхилення собівартості одиниці і-го виду продукції ($\Delta c_{од,i}$);
- відносне відхилення ($\Delta \% c_{од,i}$);
- загальну суму економії чи перевитрат ($\pm E_c$) на весь фактичний випуск і-го виду продукції ($q_{i\phi}$):

$$\Delta c_{од,i} \cdot q_{i\phi}; \quad (1.58)$$

- вплив факторів на зміну собівартості одиниці продукції кожного виду способом ланцюгових підстановок за факторною моделлю:

$$c_{од.і} = \frac{C_i}{q_i} = \frac{C_{пост.і}}{q_i} + c_{зм.і} \quad (1.59)$$

- де $c_{од.і}$ - собівартість одиниці і-го виду продукції;
 $C_{пост.і}$ - сума постійних витрат, які віднесені на і-ий вид продукції;
 $c_{зм.і}$ - сума змінних витрат на одиницю і-го виду продукції;
 q_i - обсяг випуску продукції і-го виду в натуральному вираженні.

Аналіз прямих матеріальних витрат

Оцінку питомих матеріальних витрат проводять методом порівняння фактичних питомих матеріальних витрат з плановими. Встановлюють абсолютне відхилення і розраховують вплив на нього факторів за факторною моделлю:

$$ПМВ_i = \sum (H_{мі} \cdot Ц_i), \quad (1.60)$$

- де $ПМВ_i$ - питоми матеріальні витрати на окремі види продукції;
 $H_{мі}$ - норма витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції;
 $Ц_i$ - середня ціна одиниці кожного виду матеріальних ресурсів.

Розрахунок впливу даних факторів за кожним видом матеріалів здійснюється методом абсолютних різниць:

- вплив зміни норми витрат матеріалу (ΔH_m) розраховують:

$$\Delta ПМВ_{H_m} = \Delta H_m \cdot Ц_{пл},$$
- вплив зміни ціни на одиницю матеріалу ($\Delta Ц$) розраховують:

$$\Delta ПМВ_{Ц} = H_{mf} \cdot \Delta Ц.$$

Аналіз прямих трудових витрат

Методом порівняння фактичної суми прямої зарплати на виробництво продукції з планом визначають:

- абсолютне відхилення;
- вплив факторів на абсолютне відхилення;
- резерви зниження собівартості за рахунок зменшення трудових витрат.

Загальна сума прямої зарплати (ЗП) залежить від таких факторів:

§ обсягу виробництва продукції (q);

§ структури продукції (d_i);

§ рівня трудових витрат на який, у свою чергу, впливають трудомісткість продукції (T_m) та рівень середньогодинної оплати праці за 1 людину-годину ($СГ$).

Для розрахунку впливу факторів на зміну прямої зарплати способом абсолютних різниць використовують факторні моделі:

- суми прямої зарплати на одиницю продукції і-го виду (ПЗП_i):

$$ПЗП_i = T_{мі} \cdot СГ_i; \quad (1.61)$$

- суми прямої зарплати на загальний випуск продукції і-го виду:

$$ЗП_i = q_i \cdot T_{мі} \cdot СГ_i; \quad (1.62)$$

- загальної суми прямої зарплати в цілому по підприємству:

$$ЗП_{зар} = \sum (q_{зар} \cdot d_i \cdot T_{мі} \cdot СГ_i). \quad (1.63)$$

Слід визначити, що трудомісткість продукції та рівень оплати праці залежать від використання прогресивної техніки і технології, механізації, автоматизації і організації праці, кваліфікації робітників.

З метою поглиблення аналізу трудових витрат на підприємстві необхідно вивчити формування та використання коштів на оплату праці.

В процесі аналізу використання фонду заробітної плати виконують аналітичні розрахунки:

§ абсолютного відхилення фонду заробітної плати (Δ ФЗП) як в цілому, так і для окремих цехів, бригад та груп персоналу підприємства;

§ впливу факторів на зміну фонду заробітної плати способом абсолютних різниць за факторною моделлю:

$$\text{ФЗП} = Ч \cdot C_{\text{зп}}, \quad (1.64)$$

де Ч - чисельність працюючих;

$C_{\text{зп}}$ - середня заробітна плата одного працюючого;

Тема 10. Аналіз прибутку і рентабельності.

Після вивчення цієї теми ви будете знати і зможете:

- осмислити сутність прибутку
- застосовувати методи і прийоми економічного аналізу для дослідження показників прибутку, рентабельності підприємств;
- оцінити динаміку прибутку та його використання
- розробити заходи щодо зростання прибутковості підприємства

Показники прибутку, які за умов ринкової економіки складають основу економічного розвитку підприємства.

Балансовий (валовий) прибуток є сума прибутку від реалізації продукції та іншої реалізації і доходів від позареалізаційних операцій, зменшених на суму витрат по цих операціях.

Прибуток від реалізації продукції визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції в діючих цінах (без податку на додану вартість і акцизів) і витратами на виробництво і реалізацію продукції, що включається до собівартості.

Прибуток (збиток) від реалізації основного капіталу та інших матеріальних цінностей (іншого майна) визначається як різниця між ціною продажу майна (ринковою) і початковою або остаточною вартістю майна.

Чистий прибуток підприємства визначається як різниця між оподаткованим балансовим прибутком і величиною податку з урахуванням пільг.

Вплив факторних показників на прибуток (результативний показник) можна представити у вигляді аддитивної моделі:

$$П = В - С - АВ - ВЗ - ІОВ - ФД - ФВ - ПЛ \quad (1.65)$$

де В - виручка від реалізації продукції, не враховуючи ПДВ, тис. грн.;

С - собівартість реалізованої продукції, тис. грн.;

АВ - адміністративні витрати, тис. грн.;

ВЗ - витрати на збут, тис. грн.;

ІОВ - інші операційні витрати, тис. грн.;

ФД - фінансові доходи, тис. грн.;

ФВ - фінансові витрати, тис. грн.;

ПП - податок на прибуток від звичайної діяльності, тис. грн.

Прибутковість підприємств визначається показниками рентабельності. Показники рентабельності надані в табл. 2.1

Таблиця 2.1 - Розрахунок показників рентабельності підприємства

Показник	Формула розрахунку
1	2
Рентабельність інвестицій (капіталу)	
Рентабельність сукупного капіталу	$ROA = \frac{\text{Прибуток до оподаткування}}{\text{Середньорічна вартість сукупного капіталу}}$
Рентабельність власного капіталу	$ROE = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$
Рентабельність реального основного капіталу	$ROo = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість необоротних активів}}$
Рентабельність позичкового капіталу	$Rm = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість довгострокових зобов'язань} + \text{Середньорічна вартість поточних зобов'язань}}$
Рентабельність інвестованого капіталу	$Rii = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу} + \text{Середньорічна вартість довгострокових зобов'язань}}$
Рентабельність активів	
Рентабельність активів	$Ra = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$
Рентабельність необоротних активів	$Rn = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість необоротних активів}}$
Рентабельність оборотних активів	$Ro = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість оборотних активів}}$
Рентабельність продаж	
Валова рентабельність продаж	$GPM = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід (виручка) від реалізації}}$
Операційна рентабельність продаж	$OIM = \frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Чистий дохід (виручка) від реалізації}}$
Чиста рентабельність продаж	$NPM = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід (виручка) від реалізації}}$
Рентабельність виробничої діяльності	
Чиста рентабельність виробництва	$NBB = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$

Загальна рентабельність майна	$R_{зз} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість майна}}$
Чиста рентабельність майна	$R_{чч} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість майна}}$

Розмір виручки від реалізації залежить від таких факторів:

- ціна реалізованої продукції;
- питома вага кожного віда продукції в загальному обсязі реалізації;
- кількість реалізуємої продукції:

$$РП = \sum q_{заг} d_i \cdot P_i \quad (1.66)$$

де d_i - показник структури i -го виду реалізованої продукції

$q_{заг}$ – обсяг реалізованої продукції

P_i – ціна i -го виду продукції

$Pr = РПч - C = q(P - C_{од})$

$$Pr = \sum q_{заг} \cdot d_i (P_i - C_{оді})$$

3. ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Критерії оцінювання завдань контрольної роботи (бали):

0 – задача не вирішувалася, або були використанні формул із грубими помилками, або як такі, що не мають відношення щодо суті задачі;

1 - задача вирішувалася, але в підсумку були приведені тільки самі загальні формули та міркування або допущені грубі помилка у використанні формул;

2 - задача вирішувалася, але допущена груба помилка у формулі або в її використанні;

3 – задача вирішена в загальному вигляді або містить грубу помилку в розрахунках, або ж відсутня пряма відповідь на питання; (зараховано);

4 – задача вирішена в основному правильно, але без відповідних пояснень, або допущена незначна помилка (неточність), або ж відсутня оцінка правильного рішення;

5 – задача вирішена правильно з відповідними поясненнями й оцінкою результату.

Мінімальна кількість балів для позитивної оцінки контрольної роботи (зараховано) – 21 бал. Максимальна кількість балів за контрольну роботу – 40 балів.

4. ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Завдання 4.1. Дайте оцінку виконання плану виробництва продукції (табл.4.1).

Таблиця 4.1- Оцінка виконання плану з виробництва продукції

Показники	Звітний рік			
	За планом	Фактично	Відхилення від плану	Процент виконання плану
1.Обсяг товарної продукції, тис. грн. а) у діючих цінах б) у порівнянних цінах 2.Випуск продукції, у натур. показниках				

Завдання 4.2 . Проаналізуйте виконання плану за асортиментом і структурою випущеної продукції. Визначте можливі причини відхилення від плану (табл.4.2). Зробіть висновки.

Таблиця 4.2 - Виконання плану виробництва за асортиментом і структурою продукції.

№ з/п	Вид продукції	Оптова ціна одиниці, грн		План			Звіт		Фактичний випуск при плановій структурі, тис. грн.	Зараховано на виконання плану	
		За планом	фактично	Кількість, шт.	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Кількість, шт.	Сума, тис. грн.		За асортиментом	За структурою
1	А										
2	Б										
	Разом										

Завдання 4.3. Проаналізуйте виконання плану реалізації продукції на підприємстві на підставі даних таблиці А1 додатку А. Результати розрахунків представити у табл.4.3 Встановіть, які фактори впливали на обсяг реалізації продукції у звітному періоді і обґрунтуйте заходи щодо зростання реалізації продукції.

Таблиця 4.3 – Вплив факторів на обсяг реалізації продукції

Показники	За планом	Фактично	Відхилення	Вплив фактора
1. Реалізація продукції 2. Товарна продукція 3. Залишки готової продукції на складі і в товарах відвантажених: на початок року на кінець року				х

Завдання 4.4.

Проаналізувати ефективність використання трудових ресурсів на підприємстві. Результати розрахунків представити у табл. 4.4- 4.6.. Зробити висновки.

Таблиця 4.4 - Аналіз виконання плану з продуктивності праці

Показник	У мину- лому році	У звітному році		Відхилення		
		План	Факт	Від мину- лого року	Від плану	
					Абсо- лютне	%
2	3	4	5	6	7	8
1. Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн.						
2. Середньообліковий склад ПВП, осіб						
3. Середньообліковий склад робітників, осіб						
4. Питома вага робітників у ПВП, %						
5. Відпрацьовано робітником за рік, днів						
6. Тривалість робочого дня, год.						
7. Середня продуктивність праці одного працюючого за рік, тис. грн.						
8. Середня продуктивність праці одного робітника за рік, тис. грн.						
9. Середньоденна продуктивність праці одного робітника, грн.						
10. Середньогодинний виробіток одного робітника, грн.						
11. Трудомісткість продукції в 1 тис. грн.						

Визначте вплив трудових факторів на виконання виробничої програми (табл. 4.5).

Таблиця 4.5 - Вплив трудових факторів на виконання виробничої програми

№ з/п	Фактор	Методика розрахунків	Сума впливу, тис. грн.
1	Товарна продукція, тис. грн.		
2	Зміна середньооблікової чисельності ПВП		
3	Зміна продуктивності праці робітників		
4	Зміна питомої ваги робітників у ПВП, один.		

Визначити резерви можливого збільшення випуску продукції за рахунок кращого використання трудових ресурсів на підприємстві (табл.13).

Таблиця 4.6 - Резерви можливого збільшення випуску продукції за рахунок кращого використання трудових ресурсів на підприємстві

№ з/п	Резерви	Сума, тис. грн.
1...		
Разом		

На підставі розрахунків, виконаних у табл.4.4. - 4.6, зробіть висновки про забезпеченість підприємства трудовими ресурсами та їх використання. Запропонуйте заходи щодо реалізації виявлених резервів збільшення виробництва продукції.

Завдання 4.5. Проаналізуйте ефективність використання основних виробничих фондів на підприємстві. Результати розрахунків представити у табл. 4.7 - 4.8. Зробіть висновки.

Таблиця 4.7 - Показники використання виробничих основних фондів

№ з/п	Показник	Звітний рік	
		Потреба	Факт
1	Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн.		
2	Середньорічна вартість виробничих основних фондів, тис. грн. у т. ч. активної частини, тис. грн.		
3	Питома вага активної частини основних фондів, %		
4	Кількість обладнання, одиниць		
5	Відпрацьовано одним верстатом за рік, годин		
6	Фондовіддача на 1 тис. грн. основних фондів, грн. у т.ч. активної частини		
7	Вироблено продукції на один верстат, тис. грн. за одну верстато-год, грн.		

Визначте вплив рівня забезпеченості і використання виробничих основних фондів основного виду діяльності на виконання виробничої програми

Таблиця 4.8 - Розрахунок впливу факторів на зміну обсягу товарної продукції

№ з/п	Фактор	Методика розрахунків	Розмір впливу, грн.
1	Зміна обсягу товарної продукції всього, у тому числі за рахунок факторів: а) середньорічної вартості основних виробничих фондів (ОВФ) б) структури основних виробничих фондів в) фондовіддачі активної частини ОВФ		
Продовження таблиці 4.8			
Разом вплив факторів			
2	Зміна обсягу товарної продукції всього, у тому числі за рахунок факторів: а) кількості верстатів б) фонду робочого часу верстату, годин в) продуктивності одного верстата за годину		
Разом вплив факторів			

За допомогою обчислень визначте резерви зростання обсягу виробництва за рахунок поліпшення використання виробничих основних фондів (табл. 4.9). Запропонуйте заходи для впровадження у виробництво виявлених резервів збільшення продукції.

Таблиця 4.9. – Резерви можливого збільшення випуску продукції за рахунок підвищення ефективності використання основних фондів на підприємстві.

№ з/п	Резерви	Сума, тис. грн.
1		
2...		
Разом		

Завдання 4.6. Проаналізуйте показники ефективності використання матеріалів. Розрахуйте вплив факторів на зміну матеріальних витрат підприємства (табл.17).

Таблиця 4.10 - Показники ефективності використання матеріальних витрат

№ з/п	Показник	Звітний рік	
		План	Факт
1	Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн.		
2	Матеріальні витрати в порівнянних цінах минулого року, тис. грн.		
3	Матеріаловіддача (вихід продукції на 1 грн. матеріальних витрат), грн.		
4	Матеріаломісткість продукції, грн.		
5	Перевитрати (+), економія (-) матеріалів	x	

Визначте вплив таких факторів, як предмети праці на зміну обсягу продукції та резерви його зростання (табл.4.11).

Таблиця 4.11 - Вплив предметів праці на зміну обсягу продукції

№ з/п	Фактор	Методика розрахунку	Розмір впливу, тис. грн.
1	Зміна: матеріальних витрат матеріаломісткості		
Разом			
2	Зміна: матеріальних витрат матеріаловіддачі		
Разом			

Визначити резерви можливого збільшення випуску продукції за рахунок підвищення ефективності використання матеріалів

Завдання 4.7 Дайте оцінку виконання плану собівартості одиниці найважливіших видів продукції (табл 4.12), враховуючи, що собівартість складає: А- за планом 75% обсягу товарної продукції, фактично – 68%, Б - за планом 72 % обсягу товарної продукції, фактично –76%.

Таблиця 4.12. - Оцінка виконання плану собівартості одиниці продукції

Показники	Собівартість продукції, тис. грн.		Випуск продукції, тис. грн..		Собівартість одиниці продукції, тис. грн		Відхилення
	За планом	фактично	За планом	фактично			
А							
Б							
Разом							

Завдання 4.8. Проаналізуйте виконання плану прибутку і рентабельності на підприємстві. Результати розрахунків представити у табл. 4.13. Визначте резерви збільшення прибутку. Запишіть висновок.

Таблиця 4.13 - Фінансові показники, пов'язані з реалізацією продукції

Показник	План	Фактично
1. Реалізовано продукції, : у тис. грн ,..у т.ч. А Б		
2. Випуск продукції, шт.. А Б		
3. Собівартість реалізованої одиниці, грн. А Б		
4. Прибуток на одиницю продукції, грн. А Б		
5. Прибуток від іншої реалізації, тис. грн.	18	-5
6. Прибуток від всієї реалізації, тис. грн.		
7. Балансовий прибуток, тис. грн..		
8. Чистий прибуток, тис. грн..		
9 Рентабельність продаж, %		

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агентство з питань запобігання банкрутству підприємств. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій // Галицькі контракти. – 1997. - № 40.
2. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебник – изд. 4-ое, М.: «Финансы и статистика», 1997 – 415 с.
3. Ковалёв В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчётности. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.
4. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: Учебное пособие / А.И.Алексеева, Ю.В.Васильев, А.В., Малеева, Л.И. Ушвицкий. - М.: Финансы и статистика, 2006. - 672с.
5. Пястолов С.М. Экономический анализ деятельности предприятий : учеб. пособие для вузов - М.: Академический Проект, 2002. - 572 с. (ел ресурс).
6. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия 4-е изд., перераб. И доп. – Минск: Новое издание, 1999.- 688 с.
7. Савицкая Г.В. Теория анализа хозяйственной деятельности: Учеб. Пособие. - М.:ИНФРА-М, 2007. – 288 с. (ел. ресурс).
8. Соляник Л.Г. Економічний: аналіз. Навч. посібник – Дніпропетровськ:НГУ, Ін-тут економіки, 2007 / 199с. – 6,6 грн
9. Соляник Л.Г.Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління: Монографія / за ред.. Галушко О.С. – Дніпропетровськ:НГУ, 2009 – 239с.
10. Соляник Л.Г. Економічний аналіз. Методичні рекомендації до практичних занять для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво»

напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит. - Дніпропетровськ: ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012. – 54 с.

11. Соляник Л.Г. Економічний аналіз. Вихідні данні та методичні рекомендації з виконання індивідуального розрахункового завдання «Аналіз фінансово-економічних показників діяльності підприємства» для студентів освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 - фінанси і кредит. - Дніпропетровськ: ДВНЗ «Національний гірничий університет», 2012. – 32 с.

12. Економічний аналіз: Навч. посіб. / За ред. Чумаченко М.Г. – К.: КНЕУ, 2001.- 540с. (ел. ресурс).

13. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности. – М.:ИНФРА-М, 2006. – 415 с.(ел. ресурс)

Додаток А
Таблиця А1 - Вихідні дані для виконання ІРЗ за варіантами

Показники/ варіанти	Період	Обсяг товарної продукції		Оптова ціна одиниці кожного виду продукції, грн			Залишки готової продукції, тис грн.		Обсяг виробництва за кожним видом продукції, шт.			Промислов о- виробничи й персонал (ПВП), осіб	Середньо бліковий склад робітників, осіб
		тис. грн..	шт.	А	Б	В	початок	на кінець	А	Б	В		
I	за планом	110259	5768	18	20	-	1195	1600,6	2800	2968	-	3999	2785
	фактично	111389,5	6151	17	19	-	1257	1573,5	3003	3148	-	3886	2750
II	за планом	110259	5768	18	20	-	1195	1600,6	2800	2968	-	3999	2785
	фактично	111389,5	6151	17	19	-	1257	1573,5	3003	3148	-	3886	2750
III	за планом	110259	6246	16,5	18,6	-	1195	1600,6	2790	3456	-	3199	2463
	фактично	111389,5	4712	22,5	24,4	-	1195	1600,6	2467	2245	-	3000	2310
IV	за планом	99233,1	5187	18	20	-	1000	1400	2878	2309	-	3200	1792
	фактично	100250,5	5000	19	21	-	1290	1356,9	2500	2500	-	3567	1998
V	за планом	126797,8	6445	18,6	20,5	-	1200	1698,7	3000	3445	-	3579	3185
	фактично	139477,6	6650	20	21,9	-	345,9	755	3150	3500	-	3467	3086
VI	за планом	14500	278	49	53	55	75	190	102	80	96	325	261
	фактично	16782	316	50	55	53	60	479	97	115	104	322	245
VII	за планом	14500	304	46	48,7	48	34	132	123	84	97	330	290
	фактично	16782	324	50	54	51	45	124	130	80	114	340	299
VIII	за планом	15950	300	50	55	53	34	67	140	90	70	320	280
	фактично	15103,8	310	47	50	48,5	67	100	130	90	90	310	280
IX	за планом	17704,5	293	58	62	60,4	76	146	120	75	98	305	275
	фактично	18879,75	301	61	64	61,5	45	90	115	88	98	310	380
X	за планом	16385	300	52	56	54,5	23	105	110	100	90	300	265
	фактично	15678	275	55	58	58	35	110	100	70	105	280	245
XI	за планом	40645	2725	14	-	16	832	936	1323	0	1402	1578	634
	фактично	67634	2679	23	25	26,5	894	1119	985	594	1100	1574	630

XII	за планом	45522,4	1813	24	26	-	578	900	965	848	0	1600	780
	фактично	75750,08	1913	38	39	40,6	678	909	725	633	555	1678	755
XIII	за планом	35767,6	2423	14	-	15,9	732,16	823,68	1475	0	948	1478	599
	фактично	59517,92	3290	17	19,5	18	786,72	984,72	1200	1100	990	1456	589
XIV	за планом	41923	2781	13	-	17	776	880	1695	0	1086	1434	600
	фактично	68912	3776	17	18,5	19,5	950	1063	1500	1051	1225	1500	615
XV	за планом	45928,85	3111	14	-	16	500	1000	1965	0	1146	1700	800
	фактично	76426,42	4224	17	19,5	18	700	40	2000	924	1300	1704	800

Показники варіанти	період	Персонал, зайнятий у непродуктивних організаціях	Відпрацьовано одним робітником днів	Тривалість робочого дня, год	Середньорічна вартість виробничих основних фондів, тис. грн.		Кількість обладнання одиниць	Матеріальні витрати в порівнянних цінах, тис. грн.
					Всього:	У т.ч. активна		
I	за планом	23	251	8	69223,00	48056,00	1951	76575,70
	фактично	23	251	7	69496,00	48201,00	1953	75631,80
II	за планом	25	255	7,5	69223,00	48056,00	2000	99548,41
	фактично	22	244	7,7	69496,00	48201,00	2026	94539,75
III	за планом	21	251	7,8	77835,52	69273,61	1700	61260,56
	фактично	21	251	6,8	70002,00	52501,50	1890	60505,44
IV	за планом	15	251	7,4	53301,71	52235,68	1500	65089,35
	фактично	17	248	7,6	47971,54	47012,11	1450	55325,94
V	за планом	18	251	8	76145,30	52861,60	2146	84233,27
	фактично	18	251	7,4	76445,60	53021,10	2148	83194,98
VI	за планом	58	235	7,8	5970,20	2029,87	316	6646,20
	фактично	68	235	8	5971,80	2269,28	329	7375,50
VII	за планом	35	251	7,2	6567,22	4925,42	376	7310,82
	фактично	23	251	7,5	6568,98	4926,74	380	8113,05
VIII	за планом	35	235	8	6686,624	2273,45216	320	7443,744
	фактично	25	235	7,8	6688,416	2541,59808	324	8260,56
IX	за планом	25	235	8	5850,796	1989,27064	320	7576,67
	фактично	25	235	8	5852,364	2223,89832	325	8408,07
X	за планом	30	235	8	5373,18	1826,8812	320	6513,276
	фактично	30	235	8	5374,62	2042,3556	310	6187,6122
XI	за планом	20	226	7,6	118350	110021	69	18554,00
	фактично	17	226	7,2	119501	111057	75	40959,00
XII	за планом	23	226	7,4	120450	187000	67	17000,00
	фактично	30	226	6,8	122350	170898	64	23500,00
XIII	за планом	20	226	6,9	105331,5	97918,69	61	18925,08
	фактично	10	226	7,6	106355,89	98840,73	67	43006,95
XIV	за планом	25	255	7,9	1538550	1430273	80	20567,00
	фактично	20	254	8	1553513	1443741	81	25789,98
XV	за планом	13	225	6,9	134919	125423,94	80	19852,78
	фактично	17	226	7,8	133841,12	124383,84	75	44235,72

Соляник Людмила Григорівна

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

*студентів заочної форми навчання
за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів
галузі знань 0305 Економіка і підприємництво
напрямку підготовки 6.030508 Фінанси і кредит*

Видано в авторській редакції.

Підп. до друку 08.04.2013. Формат 30x42/4.
Папір офсетний. Ризографія. Ум. друк. арк. 2,0
Обл.-вид. арк. 2,0. Тираж 60 пр. Зам. №

ДВНЗ «Національний гірничий університет»
49027, м. Дніпропетровськ, просп. К.Маркса, 19.